

Jazzband, stråkkvartetter, paneldebatter, workshopar och happenings erbjöds på konferensen "Culture, Language and Artificial Intelligence" i förra veckan. Jag har nog aldrig varit på en konferens som i denna grad lyckats integrera vetenskap och underhållning, skriver Thomas Söderqvist.

Dramatenkonferensen om artificiell intelligens

Vetenskap är konst är show

UNDER efterkrigstiden har datoriseringen drabbat oss som en kulturell naturkraft. Datorn har blivit vår tids totempåle. Informationssamhället har blivit den stående programpunkten i Kurs- och Konferens-Sverige.

Först sett omsider har vi humanvetare, likt en flock minervska ugglor, börjat intressera oss för fenomenet. Den spirande debatten har fokuserats kring AI (artificiell intelligens)forskningen och dess starka tes: Datorn ses som en tänkande maskin och tom som modell för mänskligt tänkande.

Här delas humanvetarna i två läger. Det ena accepterar i princip den starka AI-tesen. Daniel Dennett, Douglas Hofstadter och Marvin Minsky tror att mänsklig kunskap kan representeras i datorernas symbolvärld.

En mer kritisk humanistisk strömning menar att detta är principiellt omöjligt. Man försöker nedvärdera AIs betydelse, man talar om det AI inte kan, hur oformulerbart, outtalt och litet regelstyrt vårt handlande är.

"Tyst" kunskap

Svenska forskare var tidigt framme. En grupp vid Arbetslivscentrum, med Bo Göranzon som entusiastisk samordnande kraft, började vid mitten av 1970-talet att studera datoriseringskonsekvenser för yrkesskicklighet. De frågade sig om det finns "tysta", eller underförstådda, yrkeskunskaper som inte kan formaliseras till de schematiska arbetsbeskrivningar som datasystemen kräver. De blev rädda för att människornas kunskaper och färdigheter ställs på undantag när kunskapsingenjörerna försöker utveckla sina expertsystem.

Detta utrednings- och forskningsarbete, som bedrivits i nära samarbete med arbetsplatser och fackliga organisationer (tex i en välkänd studie av hur datoriseringen av sjukkasuterinerna påverkade personalens informella kompetens), sammanfattades preliminärt i boken "Datautvecklingens filosofi" (Göranzon, red.), 1983. Med "filosofi" menar man här i all väsentligt den sene Wittgensteins arbeten. I hans anda ifrågasätter man vår kulturs tendens att sätta likhetstecken mellan sådant vetande som kan formuleras som påståenden (och således i princip representeras i en dator) och kunskaper över huvud taget.

Kulturhändelse

Efter tio års förarbete har det nu blivit dags för internationell lansering. Under den vittfamnade titeln "Culture, Language and Artificial Intelligence" samlades man i förra veckan till konferens på Dramaten i Stockholm. Det var i sanning storslaget. I den vetenskapliga världen markerar man ju revir genom att invitera till konferenser och seminarier. Ju större och internationellare sammankomsten är och ju större kanoner man lyckas engagera, desto bättre tror man sig kunna markera sin tolkning av världen. I denna mening var Dramatenkonferensen en lyckad reklamfrämstöt för Göransson-gruppens idéer. Och de satte sanneligen inte sitt ljud under en skappa.

Under fem förmiddagar kunde vi lyssna till tjugotalet föredrag varvade med jazzband, stråkkvartetter, paneldebatter och

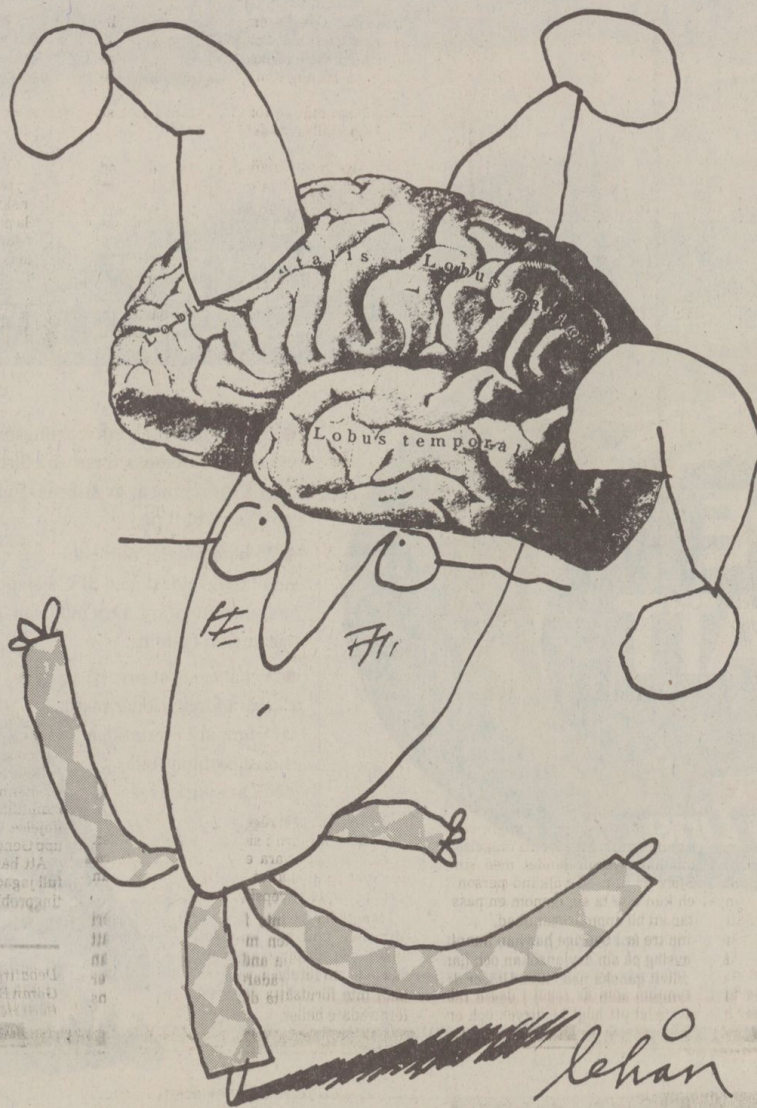

Illustration: LARS-ERIK HÅKANSSON

utflykt med teater ombord. Även mätt med den stockholmska kulturhorisontens allra strängaste kriterier var denna konferens således en av vårens stora kulturhändelser.

Min personliga favorit var den amerikanske språkfilosofen John Searle, som berättade hur han i slutet av 1970-talet sopade golvet med AI-forskarna vid Yale med hjälp av sina geniala tankeexperiment. AI-forskarna kan inte skilja mellan "inneboende" intentionalitet (som bara högre organismer har) och "som-om"-intentionalitet (datorn fungerar "som om" den tänker).

Stephen Toulmin gav den nödvändiga idehistoriska förankringen. Han menade att AI-forskningens dröm om ett perfekt språk och en rationell vetenskaplig metod kan föras tillbaka till Leibniz. Dennes kamp för ett universellt matematiskt språk som kunde ersätta det oprecisa vardagsspråket borde förstås, menade Toulmin, mot bakgrund av dåtidens teologiska och kulturella kaos. Efter 30-åriga kriget var Europas folk vilda efter säkerhet, sade Toulmin, och naturen

Och även om konferensens buttre gamle, den sovjetiske litteraturteoretikern Jurij Lotman till synes inte hade upptäckt att veckans tema var språk och artificiell intelligens, var det ändå välgörande att höra honom tala. På en didaktisk och flädrfri ryska, långsamt tolkad till engelska, påmände han oss om att det är svårt att skriva historia. Historien är en serie överlägtrade texttolkningar men samtidigt en irreversibel process av tillfälligheter.

Jippoartat

Jag har nog aldrig varit på en vetenskaplig konferens (allra minst internationell) som till den grad lyckats med att integrera vetenskap och underhållning. När de vetenskapliga föredragen var som bäst utkonkurrerade de de officiella artisterna. Malmström reducerade till provinslikt dussinverars i jämförelse med Searles tjupjokssaktiga professionalism. Ut dramatörerna Magnus Florin perspektiv måste detta ha varit en mycket lyckad uppsättning.

Uppbådet av internationell vetenskaplig "show-biz" gjorde mig

Men det var inte bara det med pengarna och tjuisigheten som störde mig. Storeken är ett problem i sig. Det är tyvärr så att stora konferenser nästan aldrig lyckas förmedla den glädjens närkänsla och intellektets berusning som ett litet, intimt seminarium kan åstadkomma. Med över 30 personer blir det per automatik jippoartat. Väl att märka om man inte lägger ned ett mycket hårt arbete på att skapa stämningen av vi-som-kommit-hitt-for-att-snacka-fritt-och-otvunget.

Det förarbetet hade man inte gjort. Och som dagarna skred fram insåg jag att man inte hade ambitionen. Tvärtom – det var meningen att det skulle vara stort, dyrt och tjugigt. Det var Searle som gav mig lösningen fredag förmiddag. Han är själv en filosofisk entertainer av format (vilket han visade på sitt seminarium på filosofiska institutionen dagen före), och han gav järnet i sitt plenarföredrag. Men han visste också precis vad han gjorde: "Här är det mediet som är budskapet", sade han.

Det blev sanningens minut för

skaplig konferens och teaterföreläsning svarar till uppsvinget för retoriken i humanvetenskaperna. Med retorik menar man då inte bara en mer eller mindre god förpackningskonst. Retoriken ses som en kunskapsform. Det finns mycket spännande i retorikens renässans. Men intresset för retoriken kan också medföra en alltmer cynisk inställning till kunskapen och makten.

Massmöte

Inom vissa delar av svensk sektorsforskning har man i dag förlorat förmågan att skilja mellan vetenskap som kritisk diskussion och vetenskap som medel för makt och inflytande. Man tror att man kan lansera idéer på samma sätt som man säljer tandkräm eller rockband. Medan publiken får lov att sitta och klappa. När delar av publiken applåderade Horace Engdahl och buade åt Telecoms vetenskaplige chef Kurt Katzefz så visade man därmed att man hade förstått vad syftet egentligen var – vi hade blivit inkallade till ett sextusen-kronors massmöte.

Att kalla sådant för konferens (som enligt min gamla uggelpugg-betyder "räddning av någon gemensam angelägenhet") är inte bara missbruk av språket. Det är ett hån mot idén om vetenskap som ett kritiskt, offentligt samtal. Om Göransson-gruppen till en annan gång kunde tänka sig att utvidga sin filosofiska läsning utöver salig Wittgenstein, vill jag rekommendera ett studium av Karl Poppers "Det öppna samhället och dess fiender" (1980-81).

Workshoparna då? Var det inte där vi kunde få ta ställning till innehållet i Göranzon-gruppens teser? Men bortsett från att workshoparna också var schemalagda på förhand, så ändrar förekomsten av dem inte konferensens karaktär. En analogi kan belysa detta. Det är inte den fria diskussionen i utskotten som gör riksdagen till en demokratisk institution – det är förekomsten av kritisk diskussion i plenum som skiljer vårt demokratiska styreskick från totalitära regimers sk riksparlament.

Jag kan bara dra den slutsatsen att man inte hade ambitionen att ge kritiska röster en chans. Men inte ens den mest välregiserade föreställning kan kväva vår lust att uppföra oss som intellektuella. Kritiken lyckades vid några få tillfällen bryta igenom. Både från panelen (Dianne Berry och Stephen Toulmin) och från salen (tex Searle) luftades oppositionen mot Göranzon-gruppens teoretiska premisser. Begreppet "tyst" kunskap är vägt, mest ett slagord, sades det.

Öppen dialog

Oppen dialog

Datoriseringen av Sverige skrider obönhörligt fram. Alforskningens människo- och samhällssyn tränger in i organisationerna. Utan att behöva gripas av hysteri är det hög tid att vi humanister och samhällsvetare tar ställning till händelseförloppet.

Det kräver naturligtvis konferenser och seminarier. Men om dessa ska bli konstruktiva bidrag till det offentliga samtalet, måste de vara både kritiska och självkritiska. Inriktas på att öppet lo-

happenings. M A Numminen tolkade Wittgensteins "Tractatus" och Jan Malmström hade instuderat en scen ur Hugh Whitmores "Breaking the Code" (om Alan Turing, en av AI-forskningens pionjärer).

På eftermiddagarna kunde den intresserade deltagaren välja mellan fjorton parallella workshoppar, allt från Karl Kraus och den österrikiska kritiska modernismen till medicinska expertsystem. Och om aftnarna serverades vi Stadshusbuffet och båt-

de att vi också är det.

Berkeley-filosofen Hubert Dreyfus hävdade att AI-forskningen, som hade varit så framgångsrik under 1960- och 70-talen, nu hade utvecklats till ett "degenererat" forskningsprogram. AI-forskningen har inte bara misslyckats med att representera naturliga språk, man har också missförstått vad som rör sig inne i huvudet på experten. Han/hon tänker nämligen inte efter regler, utan i högsta grad intuitivt.

dock i ökande utsträckning illa till mods. Redan programmet, med dess blandade lista över "performers/lecturers", gav mig onda aningar. Bara inträdet gick på sex tusen, och med resor och hotell blev det omkring tolv tusen. Därmed har man uteslutit de flesta forskare och fria intellektuella från att delta. Visserligen fanns det ett antal "stipendier" till fattiga forskarstuderande, men därutöver var det bara folk med organisationsuppbäckning som kunde vara med.

mig. Form och innehåll smälter samman. Vetenskap är konst, konst är underhållning. I Göransson-gruppens självförståelse för enas vetenskap och konst i dialogbegreppet. De har tidigare kört en serie seminarier på Dramaten om dialog. Men det var pinsamt att se hur konferensen misslyckades med att praktisera dialogen som kunskapsform. I stället blev vi utsatta för en i dessa sammanhang ovanligt mörkande serie monologer.

Denna hybrid mellan veten-

kalisera problem och svagheter i våra nuvarande uppfattningar, i stället för att propagandera den egna förträffligheten.

Tänk om Dramaten-konferensen hade satsat på att konfrontera olika forskningstraditioner med varandra i en öppen dialog! Gärna som nu med stöd av teaterns formvärld. Se det hade kunnat bli en riktigt lärorik föreställning.

THOMAS SÖDERQVIST
Vetenskapsteoretiker,
Göteborgs universitet